
Aspecte din existența Universității „Bolyai” din Cluj în anii `50

Adrian-Gabriel POP

Cuvinte cheie: Universitatea Bolyai, ideologie, minoritate maghiară.

Keywords: Bolyai University, Communist ideology, Hungarian minority.

În lucrarea de față ne-am propus să prezentăm o parte din rezultatele studierii comparate a vieții universitare maghiare și românești din Transilvania postbelică, un subiect extrem de interesant și important de cercetat, pentru o mai amplă înțelegere a evoluției culturii și civilizației noastre contemporane. Universitatea a avut dintotdeauna un rol special în pregătirea elitelor, care au oferit mai totdeauna sensul esențial de continuă dezvoltare a instituției patroane. Într-o primă etapă vom proceda la o prezentare generală a celor mai importante evenimente din istoria Universității „Bolyai” din Cluj, începând cu preliminariile statuate după săvârșirea actului diplomatic din august 1940, când a avut loc o schimbare radicală în evoluția învățământului universitar local odată cu refugiul Universității „Regele Ferdinand I” la Sibiu. După 22 de ani de activitate în exil, instituția similară, reunită odinioară la Szegedin, revenea în capitala Transilvaniei, într-o configurare specifică celor patru secții tradiționale: drept-științe administrative; filologie-istorie; medicină; matematică-științele naturii.¹

După inaugurarea festivă care a avut loc la data de 24 octombrie 1940, cele 85 de catedre universitare și-au început truda propriu-zisă prin seria de cursuri și seminarii. Activitățile cotidiene au început să funcționeze pe un făgaș, aleatoriu normal, în contextul conflictului armat care angrenase majoritatea statelor continentale. Numărul studenților a ajuns gradat la cifra de 2400-2500, pentru ca mai apoi, între anii 1943/1944-1944/1945, să regreseze semnificativ și din cauza încorporării militare a tineretului studios.²

În această perioadă, viața universitară a continuat, nenumărații ei reprezentanți contribuind îndeosebi la proșirea culturii de profil umanist. În primăvara anului 1944, agravarea situației militare a determinat sistarea învățământului superior din Cluj, la data de 12 aprilie 1944. Gestul a fost urmat imediat de ordinul de evacuare a instituției, rectorul Miskolczy Dezső fiind însă cel care a militat pentru rămânerea în localitate și continuarea normală a activităților de profil academic. Cum bine se știe, la 11 octombrie 1944, capitala Transilvaniei a fost complet eliberată, trupele sovietice instituind o conducerea militară provizorie în scopul de a preveni resuscitarea conflictelor interetnice. Drept imediată consecință, Universitatea „Ferenc József” nu mai putea funcționa sub această denumire. Fenomenul părăsirii ei de către cadrele didactice de origine etnică maghiară s-a accentuat, astfel încât situația se prezenta extrem de dificilă din toate punctele de vedere, dincolo de cel strict statistic.³

Comunismul s-a extins treptat în România după 23 august 1944, care a fost încurajat de pasiunea universalistă și în același timp revoluționară, în frunte cu conducătorul ei Stalin. Comunizarea țării era deja hotărâtă, iar impunerea guvernului Groza la putere în martie 1945, nu era altceva decât preluarea tacticilor diversioniste și demagogice de preluare a puterii, după modelul N.K.V.D. și C.E.K.A., care a dus la distrugerea instituțiilor și la destrămarea structurilor vechi bine definite ale societății civile. Singurul care avea curajul și avertiza era Lucrețiu

---

1 Faragó József. *A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem, 1945-1959*, Budapest, 1999, pp. 16-17.

2 *Ibidem*, p. 18.

3 Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale, fond *Comitetul Central PCR*, nr. 1-9, dosar 1846, f. 83-84.

Pătrășcanu și spunea că intelectului ruși nu au priceput nimic din revoluția bolșevică și afirma că au fost „călcați în picioare de mersul istoriei”.⁴

Anumite conflicte au apărut odată cu reîntorcerea Universității românești de la Sibiu, cu privire la reluarea de către aceasta a clădirilor deținute inițial, diferenduri care s-au rezolvat firesc până la urmă.

Anul 1945 a adus o schimbare majoră în devenirea învățământului superior maghiar, Regele Mihai I și ministrul de resort, Ștefan Voitec parafând, la data de 28 mai, decretul privind reînființarea universității în limba specifică minorității din zonă. Documentul stipula funcționarea instituției formată din patru departamente: literatură, filologie; drept și economie; științele naturii și medicină. Ministerul avea latitudinea să desemneze persoana rectorului și a decanilor. Drept sediu temporar a fost destinat lăcașul fostului gimnaziu de fete „Regina Maria”. Denumirea oficială a fost instituită la data de 11 decembrie 1945, prin inserarea în „Monitorul Oficial” a numelui celebrului matematician, Bolyai János.⁵

Reapariția universității maghiare a fost acceptată de către elita universitară românească, dar fără prea mare entuziasm, vehiculându-se chiar și opinia de a se trece la recuparea tuturor clădirilor edificate în debutul secolului XX. Singura organizație care s-a preocupat de interesele și problematica ei a fost „Uniunea Populară Maghiară”.⁶ Un loc important acum în plan organizatoric l-au avut profesorii de cetățenie maghiară, care au asigurat un nivel educațional la un standard minim afectat de evenimentele survenite în spațiu și timp.

Anul 1948 rămâne crucial din două perspective care au avut un deosebit impact asupra învățământului superior, în general, și al celui în limba maternă, în special: reformarea sistemului de educație și învățământ, odată cu rediscutarea problemei naționale.

Din acest punct de vedere, comunismul și naționalismul se află, la nivel principial, pe poziții ireconciliabile.⁷

Imediat în primii ani după reforma învățământului, între 1950-1952 li s-a impus cadrelor didactice să preia modelul discursului științific, ca urmare Universitatea „V. Babeș” și „Bolyai” trebuiau automat să se adapteze acestor cerințe. Organizația de partid controla totul. Controlul cadrelor era un fel de ajutor, ce trebuia să se desfășoare în Universitate. Un bun exemplu erau anii 1954-1956, când consilieri sovietici, specialiști în materia de bază, Istoria P.C.U.S., educău la catedra de Științe sociale. Toate aceste pregătiri se refereau la ambele instituții universitare, atât la Babeș cât și la Bolyai, iar învățătura marxistă era predată la toate departamentele: Economie, Geografie, Mineralogie, Geologie.⁸

Existența universității „Bolyai” a fost confruntată cu o perioadă extrem de delicată, care s-a manifestat concomitent pe două direcții, și anume: verificarea efectuată pe linia membrilor de partid și epurarea persoanelor considerate ca fiind potrivnice sistemului nou instituit. Odată cu scurgerea timpului, aceste procedee coercitive au continuat și au devenit tot mai dificile de suportat, concretizându-se, în cursul anilor 1950-51, în desființarea anumitor secții ale instituției, proces efectuat treptat în virtutea preciziei extrem de bine calculată și aplicată de către organele abilitate.

Istoriografia comunismului era mai afectată decât toate celelalte științe de ideologizare, mai ales în anii 50, pentru că ea în sine, era o miză a legitimității puterii comuniste. De aceea, tot ce s-a scris în perioada comunistă, chiar dacă sunt surse arhivistice, sau cărți din biblioteci pot deveni capcane pentru cercetători sau în calea istoricului, ce ne pot duce ușor în eroare. Astfel e nevoie de o pătrundere în mecanismele încâlcite ale unui limbaj influențat total de puterea comunistă, care a situat două teme: „poporul muncitor”, (clasa muncitoare) și „democrația populară”, ce trebuie să disloce vechea mentalitate națională, ce pătrunse în România încă din secolul XIX-lea.⁹

Intenția consecventă a strategiei comuniste era de o apropiere frățească a celor două Universități Bolyai și V. Babeș, ce era permanent controlată și monitorizată de partid și guvern.¹⁰

4 L. Pătrășcanu, *Poziția Partidului Comunist Român față de intelectuali*, București, Editura P.C.R., 1946.

5 Decretul de lege 1945/407, în *Monitorul Oficial*, 1945-119, 29 mai, nr. 119, p. 20.

6 Arhivele Naționale Maghiare, *Fondul Ministerul de Externe*, XIX-J-1-j-Rom-16/b.sz-1945-1968-I, f. 771-775.

7 „Naționalismul este mai întâi un principiu politic care statuează că unitatea politică și cea națională ar trebui să fie congruente (...) Sentimentul naționalist este mânia stărnită de violarea principiului sau satisfacția datorată aplicării sale.” E. Gellner, *Națiuni și naționalism*, București, 1999, p. 9.

8 *Universitatea „V. Babeș”. Studiu monografic*, Cluj, 1957, pp. 159-162, 163-166. A. Perșa, *Ce se urmărea prin reforma învățământului*, p. 485.

9 A. Mihalache, *Istorie și practici discursive în România „democrat-populară”*, pp. 83-85. Florin Constantiniu, Mihai E. Ionescu, „Planul sovietic de comunizare a României (martie 1945)”, în *Revista istorică*, 4, București, 1993, nr. 7-8, pp. 657-661. Dinu C. Giurescu, „Căderea în comunism. Cum a fost înlăturat guvernul Rădescu? (februarie 1945)”, în *Magazin istoric*, 27, București, 1993, nr. 2, pp. 22-29.

10 M. Iosifescu, M. Someșan, *Politica de cadre în învățământul superior*, pp. 853-858